

prof. dr hab. n. med. Mikołaj Majkovicz
Akademia Pomorska w Słupsku
Wydział Nauk o Zdrowiu

Gdańsk, 15.09.2019 r

**Ocena pracy doktorskiej
mgr Piotra Łukasza Holajna**

**temat: „Wpływ refleksji nad śmiercią na samoocenę pracowników ochrony
zdrowia na przykładzie grup zawodowych lekarzy, pielęgniarek i ratowników
medycznych”**

**Promotor: Prof. dr hab. Andrzej Basiński
Promotor pomocniczy: dr n. med. Agata Zdun - Ryzewska**

Zgodnie z uchwałą Rady Wydziału Nauk o Zdrowiu GUMed z dnia 27.04.2019 r. podjąłem się oceny pracy doktorskiej na stopień doktora nauk o medycznych p. mgr Piotra Łukasza Holajna. Tytuł pracy „**Wpływ refleksji nad śmiercią na samoocenę pracowników ochrony zdrowia na przykładzie grup zawodowych lekarzy, pielęgniarek i ratowników medycznych**”.

Praca podejmuje bardzo istotną problematykę wpływu czynników związanych z doświadczeniami śmierci pacjentów, które to doświadczenia wywołują refleksje nad śmiercią w ogóle, a szczególnie nad własną śmiertelnością. Wymienione w tytule pracy, badane grupy, z racji wykonywanego zawodu stykają się ze śmiercią bardzo często. Człowiek jest obdarzony samoświadomością, która obejmuje zjawisko śmierci jako nieunikniony fakt, który dotyczy każdego. Stąd też można przyjąć założenie, że poddane badaniom grupy zawodowe należą do tych, gdzie wykonywanie pracy wiąże się niejednokrotnie z obserwacją śmierci, doświadczenie to z kolei może generować myśli o własnej śmierci, co może prowadzić do stanu zwiększonego lęku określanego trwogą. Aby zminimalizować dyskomfort związany z tymi emocjami człowiek usiłuje sobie jakoś radzić. Założenie to legło u podstaw przyjęcia podstawy teoretycznej badań Doktoranta konceptu teoretycznego zwanego Teorią Opanowania Trwogi. Na podstawie tej teorii są od lat 80-tych XX wieku do dzisiaj prowadzone liczne badania zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, ale także w Izraelu, Niemczech, Włoszech (*źródło: Baka Ł.: Teoria Opanowania Trwogi i propozycja jej odniesienia do jakości życia. <https://www.researchgate.net/publication/281209444>*). W Polsce teoria ta jest eksploatowana stosunkowo rzadko. Konceptje ta czerpie pomysły z idei ewolucjonizmu, ale także z teorii Freuda, koncepcji psychologii humanistycznej Masłowa i Rogersa, oraz z niektórych nurtów filozofii egzystencjalnej. Często teoria ta jest klasyfikowana w obszarze

egzystencjalnej psychologii eksperymentalnej, i w tej kategorii należy umieścić badania Doktoranta, zwłaszcza, że metodę badawczą jaką zastosował Doktorant jest właśnie eksperyment.

Głównym celem pracy było wykazanie, czy kontakt z umierającym w zawodzie lekarza, pielęgniarki lub ratownika medycznego wpływa na istotne obszary psychiki takie, jak struktura „Ja” a także funkcjonowanie społeczne w grupie. Podjęta problematyka ma w bardzo dużym stopniu charakter nowatorski, i w moim przekonaniu, jest bardzo potrzebna dla lepszego rozumienia sytuacji psychologicznej pracowników stykających się ze zjawiskiem śmierci, oraz poznania skutków tych doświadczeń w obszarze psychicznym człowieka.

Przedstawiona do recenzji praca ma klasyczną strukturę i składa się w zasadzie z trzech istotnych części. Części tzw. teoretycznej, metodologicznej oraz wyników. W części teoretycznej Doktorant omawia pojęcia teoretyczne używane w pracy, przedstawia główne elementy Teorii Opanowania Trwogi i jej kontekst psychologiczny i społeczno – kulturowy. Omawia także sposób rozumienia, w kontekście tej teorii, zjawiska samooceny jako czynnika silnie związanego z zjawiskiem trwogi, gdzie zakłada się, że właśnie wysoka samoocena pomaga w redukcji napięcia emocjonalnego – trwogi. Doktorant omawia także rozumienie pojęcia nastroju w kontekście Teorii Opanowania Trwogi. Dość dużo miejsca poświęca metodom pomiaru omawianych zjawisk. Ta, teoretyczna część, przedstawiona jest w sposób syntetyczny, zrozumiały również dla czytelnika, dla którego problematyka podjęta nie jest bliska, jednocześnie jednak Doktorant nie upraszcza zbyt zagadnienia.

W dalszej części Doktorant przedstawia metodologię badawczą. Autor pracy stawia sobie za cel wykazanie, czy wymuszona kontaktem z umierającym, refleksja nad śmiercią istotnie rzutuje na sposób funkcjonowania w obszarze „Ja” i w obszarach związanych z funkcjonowaniem w grupie. Szczegółowe zagadnienia zmierzające do realizacji głównego celu pracy Doktorant formułuje w kilku punktach (podaję w skrócie):

- refleksja nad śmiercią modyfikuje samoocenę profesjonalistów stykających się ze śmiercią w swojej praktyce zawodowej;
- refleksja nad śmiercią modyfikuje nastrój profesjonalistów stykających się ze śmiercią w swojej praktyce zawodowej;
- refleksja nad śmiercią modyfikuje poczucie sprawczości i wspólnotowości profesjonalistów stykających się ze śmiercią w swojej praktyce zawodowej;
- refleksja nad śmiercią rzutuje na sposób działania profesjonalistów stykających się ze śmiercią w swojej praktyce zawodowej.

Te cztery obszary zadań badawczych są jasne i wynikają z założeń Teorii Opanowania Trwogi i można je traktować w istocie jako szczegółowe hipotezy badawcze. Dwa ostatnie obszary badawcze dotyczą znaczenia zbierania, jak określa Doktorant „danych metrykalnych” pozwalających na „eksterioryzację wyników oraz kolekcję dodatkowych oświadczeń”, oraz wykazania, że istnieją „inne czynniki wpływające na wynik badania m. in. wiara, wykształcenie lub wiek badanego” nie są jasne a styl budzi wątpliwości. Nasuwa się sugestia, że przy przygotowywaniu wyników pracy do publikacji należałoby dopracować hipotezy badawcze wynikające z postawienia głównego celu badawczego, w szczególności dwa ostatnie punkty.

Pozostałe części opisu metodologii badań, oraz opis narzędzi badawczych jest bardzo dobry i nie budzi żadnych zastrzeżeń. Badania mają charakter eksperymentalny, gdzie zmiennymi niezależnymi były bodźce w postaci ekspozycji dwóch tekstów podawanych do przeczytania badanym, z których jeden był względnie neutralny, jeśli chodzi o treści o śmierci, drugi zaś był silnie nacechowany „wyrażeniami i konstrukcjami aktywizującymi myśli o śmierci”. Narzędziami badawczymi były: Kwestionariusz w opracowaniu Doktoranta oraz Kwestionariusze, których wyniki odnoszą się do celów pracy:

- *Kwestionariusz do badania ogólnego poziomu samooceny Morrisa Rosenberga*, w polskiej adaptacji M. Łaguny, K. Lachowicz-Tabaczek i I. Dzwonkowskiej,

- *Przymiotnikową Skalę Nastroju UMACL* autorstwa G. Mathews, A.G. Chamberlain i D.M. Jones w polskiej adaptacji Ewy Goryńskiej.

- *Skala do pomiaru orientacji sprawczej w wspólnotowej* autorstwa B. Wojciszke i M.A. Szlendak.

- Kwestionariusz w opracowaniu własnym Autora pracy.

Dobre narzędzia badawcze nie budzą zastrzeżeń, spełniają wymagania psychometryczne, są adekwatne do przyjętych celów i teorii.

Do analizy statystycznej zastosowano odpowiednie procedury statystyczne z zachowaniem warunków ich stosowania tzn. typu rozkładu oraz rodzaju skali pomiarowej. Materiał badawczy obejmował łącznie 200 osób.

Wynik badań przedstawiono w postaci czytelnych tabel i rycin w tekście pracy. Liczne tabele analiz statystycznych zostały umieszczone też w aneksie. Pozwala to na bardziej wnikliwą ocenę i interpretację wyników badań. Ta część pracy nie budzi żadnych zastrzeżeń.

Rozdział „Dyskusja” został przedstawiony na 9 stronach pracy. W tej części Doktorant dokonuje wnikliwej analizy uzyskanych danych, interpretuje je w kontekście badań innych

autorów, a także w kontekście przyjętej teorii. Autor wykazuje, dużą znajomość problemu odwołując się do licznych autorów. Interesujący jest także własny wkład interpretacyjny Doktoranta w analizie danych.

Na końcu Autor pracy formułuje 6 wniosków. We wnioskach Doktorant odpowiada na postawione zadania badawcze, a także we wniosku 6-tym formułuje sugestie do planów badawczych na przyszłość, sugerując potrzebę badań o charakterze interdyscyplinarnym przez zespoły złożone z psychologów współpracujących z pracownikami ochrony zdrowia.

W podsumowaniu stwierdzam, że przedstawiona do recenzji praca podejmuje bardzo istotny problem z którym stykają się pracownicy medyczni bardzo często, mianowicie ze śmiercią. Refleksja nad skutkami tych przeżyć jest istotna z punktu widzenia jakości pracy tych grup zawodowych, a także poszukiwania czynników, które mogłyby w konsekwencji wpływać na wypalenie zawodowe. I choć nie wszystkie założenia przyjęte w badaniach znalazły potwierdzenie, to jednak, nawet w formie falsyfikacji niektórych hipotez, praca posiada walor nowości i oryginalności.

W moim przekonaniu przedstawiona do recenzji rozprawa na stopień doktora nauk medycznych pt: : „**Wpływ refleksji nad śmiercią na samoocenę pracowników ochrony zdrowia na przykładzie grup zawodowych lekarzy, pielęgniarek i ratowników medycznych**” spełnia warunki określone w ustawie o tytule naukowym i stopniach naukowych, w związku z czym przedstawiam Wysokiej Radzie Wydziału Nauk o Zdrowiu z OP i IMMiT Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego wniosek o dopuszczenie **mgr Piotra Łukasza Holajna** do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Mikołaj Majkowicz

prof. dr hab. Mikołaj Majkowicz
specjalista psychologii klinicznej